

кождый воевода наш и старость, и маршалок земский, и маршалок дворный, и державцы наши каждый у своем повете не мають подданных наших иначе судити и справовати, леч тыми писаными, которые всим подданным нашим Великого князства дали” [8, с. 181].

Джерела та література

1. Акты Литовской Метрики. Собраны Ф. Леонтовичем. – Т. I. – Вып. I (1413–1498). – Варшава, 1896. – 169 с.
2. Блануца А. Соціально-становна зумовленість шляхетських наїздів на Волині у другій половині XVI ст. // Український історичний журнал. – 2003. – № 4. – С. 103–111.
3. Ващук Д. “АБЫХМО ДЕРЖАЛИ ИХЪ ПОДЛЕ ПРАВА ИХ ЗЕМЛИ” (Населення Київщини та Волині і великокнязівська влада в XV–XVI ст.). – К., 2009. – 320 с.
4. Ващук Д. Формування правової культури Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст. // Український історичний журнал. – № 1. – 2014. – С. 59–72.
5. Гурбик А. Правовий інститут “гоніння сліду” в копному судочинстві українських земель Великого князівства Литовського // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – Т. II. – С. 96–111.
6. Гурбик А. Трактуння “судових околиць” в громадському судочинстві на українських землях Великого князівства Литовського // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – Т. I. – С. 11–33.
7. Жемайтис С. Привилей Новогрудской земле 1440 г. // *Рукописные памятники. Публикации и исследования*. – Вып. 4. – СПб, 1997. – С. 215–225.
8. Лазутка С., Валиконитэ И., Гудаевичус Э. Первый Литовский Статут (1529 г.). – Вильнюс, 2004. – 522 с.
9. Любавский М. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – М., 1910. – 379 с.
10. Максимейко Н. Сеймы литовско-русского государства до Люблинской унии 1569 г. – Харьков, 1902. – С205 с.
11. Російська Національна бібліотека м. Санкт-Петербург. Відділ рукописів. – Ф. 293. (Західно-Руські акти). – Оп. 1. – Од. зб. 35. – Арк. 1.
12. Черкаський І. Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI–XVIII ст. // *Праці комісії для виучування історії західноукраїнського та вкраїнського права*. – К., 1928. – Вип. 4. – IX, 714 с.
13. Чубатий М. Огляд історії українського права: історія джерел та державного права. (Записки за викладами на Тайнім Українськiм університеті у Львові в рр. 1920 – 1923). – IV Видання / Перша і друга частина в однім томі. – Мюнхен, 1976. – 272 с.
14. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – К., 2002. – 416 с.
15. Ясинский М. Уставные земские грамоты Литовско-русского государства. – К., 1889. – 210 с.
16. *Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie wydane nakładem właściciela pod kierownictwem Z. L. Radziwińskiego, przy współdziałaniu P. Skobielskiego i B. Gorczaka*. – Т. I. (1366-1506). – Lwów, 1887. – 210 s.
17. *Archiwum ksiąg Sanguszków w Sławucie wydane przez Bronisława Gorczaka, konserwatora tegoż archiwum*. – Т. III. (1432–1534). – Lwów, 1890. – 556 s.
18. Jablonskis K. Archyvines smulkmenos // *Praeitis*. – Kaunas, 1933. – Т. II. – P. 423–427.
19. Kulisiewicz W. Zaruka w praktyce administracyjnej Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV–XVII w. // *Czasopismo prawnohistoryczne*. – 1985. – Tom XXXVII. – Zeszyt 2. – S. 123–137.
20. Kulisiewicz W. Zaruka (Vadium) w prawie litewskim XV–XVII wieku. – Warszawa, 1993. – 193 s.
21. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10. (1440–1523): Užrašymų knyga 10 / Parengė E. Banionis ir A. Baliulis*. – Vilnius, 1997. – 179 p.
22. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 224. (1522–1530): 4-oji Teismų bylų knyga. / S. Lazutka, I. Valikonytė*. – Vilnius, 1997. – CXLIX, 514 p.
23. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225. (1528–1547): 6-oji Teismų bylų knyga. / S. Lazutka, I. Valikonytė ir kt.* – Vilnius, 1995. – CXLX, 338 p.
24. Machovenko J. Nelietuvišką žemių teisinė padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XIV – XVIII a.). – Vilnius, 1999. – 218 p.

УДК 340.15 «XIV–XVI»

Андрій Блануца

СТАРОСТИ/НАМІСНИКИ/ДЕРЖАВЦІ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ В «УКРАЇННИХ» ЗАМКАХ КІНЦЯ XV – СЕРЕДИНИ XVI СТ.*

У статті досліджується специфіка управління старост/намісників/державців у прикордонних замках на південних рубежах Великого князівства Литовського. Повноваження старости/намісника/державці, отримувані від верховного правителя ВКЛ щодо ввіреного йому замку й населення виражаються наступним. По-перше, він був представником великого князя на місці, від імені володаря здійснював керівництво по обороні та

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом № Ф 73/23110 («Система управління та місцевого самоврядування в містах і селах Білорусі й України в 16–18 ст.»).

життєдіяльності замку й навколишньої території, що до нього прилягала. Це виражається, зокрема, в наданні місцевому нобілітету землі й маєтностей за несення прикордонної служби. Важливою функцією урядників була судова. Проаналізовані документи Литовської метрики XVI ст. дають підстави говорити про початок формування інституту професійних адвокатів, утім ще широко адвокатські функції продовжують виконувати особи, які не набули статусу професійного адвоката.

Ключові слова: місцеве управління, староста, намісник, державця, «українні» замки, Велике князівство Литовське.

В статье исследуется специфика управления старост/наместников/державцев в пограничных замках на южных рубежах Великого княжества Литовского. Полномочия старости/наместников/державцев, получаемые от верховного правителя ВКЛ относительно вверенного ему замка и населения выражаются следующим. Во-первых, он был представителем великого князя на месте, от имени великого князя осуществлял руководство по обороне и жизнедеятельности замка и окружающей территории, что к нему прилегло. Это выражается, в частности, в предоставлении местному нобилитету земли и поместий за несение пограничной службы. Важной функцией урядников была судебной. Проанализированные документы Литовской метрики XVI ст. дают основания говорить о начале формирования института профессиональных адвокатов, впрочем еще широко адвокатские функции продолжают выполнять лица, которые не приобрели статуса профессионального адвоката.

Ключевые слова: местное управление, староста, наместник, державец, "украинные" замки, Великое княжество Литовское.

The article deals with the local governor's (starosta/ namestnik/ derzhavtsa) management peculiarities in the border castles of the southern borders of the Grand Duchy of Lithuania (the GDL). Local governor received authorities concerning the trusted castle and population from the supreme ruler of the GDL. They are: firstly, he was a grand duke's deputy in the place, he administered the defense and life of the castle and the surrounding territory adjacent to it on behalf of the grand duke. These facts reflected particularly in the land and estate donations to the local nobility for their military service. These actions are also fixed documentary in the grand dukes' privileges, which testified land donations of the local governors' (starosta, derzhavtsa).

The main source for the institute of local governance studying is Lithuanian Metrics. This fundamental collection consists of, initially and primarily, the documents in the form of notebooks or books, which were conducted in the chancery of the GDL during the 15th –18th centuries with the copies of documents which were issued on behalf of the grand Lithuanian duke, of Pans-Rada of the GDL and Sejm and were to be stored for unlimited time. Historiography deals with the problem of the local governors' role mainly from the point of view their personal identification in some castles, description of their activities as a historical figure and their relationships with local population.

An important function of the officials was judicial. The analyzed documents of the Lithuanian Metrics of the 16th century give grounds to speak about the functioning of the professional lawyers' institute. However, attorney functions continue to serve people who do not have the status of a professional lawyer. They authorized to do legal action for the one-time or in a particular case. Most often advocates of the Reformation period were called in documents as «umotsovanyj» and very rarely indicated as «friend» [priyatel]. The term «procurator», who designated the lawyers accordingly the Second Lithuanian Statute, was not used in this period.

Keywords: local government, mayor, governor, Ukrainian castles, the Grand Duchy of Lithuania.

Тема генези місцевого самоврядування на сьогодні є пріоритетною як з позицій наукової новизни, так і відповідає сучасним викликам українського суспільства у визначенні оптимальних умов впровадження та розвитку самоврядних інституцій на різних рівнях – області, міста, містечка, села. Тому історичні практики, які впроваджувалися на українських землях на різних етапах державотворчих процесів в Україні мають дати поживний ґрунт для територіально-адміністративної реформи у сучасній Україні.

Одним із переломних в історії України періодів являється XV–XVI ст., коли більшість українських земель входили до складу Великого князівства Литовського. Литовські правителі для управління на місцях направляли своїх довірених осіб, які у джерелах йменуються намісниками, старостами, державцями. Повноваження старости/намісника/державці, отримувані від верховного правителя ВКЛ щодо ввіреного йому замку й населення виражаються наступним. По-перше, він був представником великого князя на місці, від імені володаря здійснював керівництво по обороні та життєдіяльності замку й навколишньої території, що до нього прилягала. Це виражається, зокрема, в наданні місцевому нобілітету землі й маєтностей за несення прикордонної служби. Документально такі дії зафіксовані у підтверджувальних документах великих князів литовських, якими вони засвідчували правочинність земельних пожалувань старост/намісників.

У цій розвідці тема піде про особливості управління старост/намісників/державців на українському пограниччі. Адміністративно-управлінським центром тут були прикордонні замки. «Українні» замки склали важливу систему укріплень та оборони південних («українних») кордонів Великого князівства Литовського від часу входження українських земель до його складу й до середини XVI ст., коли вони були включені до новоствореної держави Речі Посполитої.

Власне, система укріплень у ВКЛ складалася з двох оборонних ліній. Перша включала замки, такі як Канів, Черкаси, Звенигород, Брацлав та Вінницю, що проходили по Південній Київщині та Східному Поділлі. Сюди ж можна включити Чорнобильський та Овруцький замки. Канівський та Черкаський замки мали створити заслін татарським походам, що скеровувалися у напрямку до Вільни, столиці ВКЛ. Замки ж у Звенигороді, Брацлаві та Вінниці – унеможливити просування татар на Волинь і Червону Русь. Другу оборонну лінію склали замки в

Острі, Любечі, Києві, Житомирі, Кременці, Луцьку та Володимирі. Проте і ці укріплення татари не раз долали на своєму шляху, а часто просто їх оминали, бо вони були менш вдало розташовані з точки зору географії татарських нападів [17]. Тому ці замки більше відігравали роль порятунку населення навколишніх поселень під час чергових татарських вторгнень [14, с. 576–603].

В історіографії тема ролі намісників/старост в основному розглядалася з позицій ідентифікації осіб старост в окремих замках (А. Яковлів), опису діяльності старости як історичного діяча (Б. Черкас, В. Поліщук) та взаємовідносин старост/намісників з підвладним населенням (М. Кром). На мою думку, М. Кром схематично пояснює специфіку намісницьких/старостинських урядів у ВКЛ, акцентуючи увагу на «частій зміні намісників у багатьох землях», що призводило до частих зловживань з їхнього боку та неможливості закріплення за ними лідерства у регіоні серед православного населення, за винятком волинських князів [16, с. 136–137], а також представників панських родів. Наприклад, Остафій Дашкович посідав уряд черкаського і канівського старости 21 рік. Цей приклад є єдиним винятком такого довгого перебування на старостинському уряді, тоді як інші урядники протримувалися на ньому у середньому до трьох-чотирьох років. Справа в тому, що часта зміна намісників була наслідком впроваджуваної політики віленського двору у подоланні місцевого корпоративізму [26, с. 1–15], як і здійснювана великими князями литовськими політика земельних надань, коли земельні володіння князівських та шляхетських родів розпорозувалися по всій території ВКЛ [13, с. 213–232]. До того ж після двох-трьохрічного урядування старости часто вже не могли справитися з покладеними на них обов'язками, тому переводилися владою на інші уряди ВКЛ.

Як вже зазначалося, на уряд старости/намісника призначалася особа шляхетського походження за рішенням великого князя литовського, яке оформлялося відповідним привілеєм. Наведемо кілька прикладів таких документів. Так, 23 грудня 1507 р. Сигізмунд I Старий видав у Мельнику привілей пану Федору Янушевичу на Володимирське староство з містечком Літовижем і монастирем Святого Спаса, а також всіма волостями в сумі одна тисяча золотих польських до живота [8, р. 243–244]. Через хворобу та передчасну смерть Ф. Янушевич протримався на даному уряді недовго, бо вже 26 травня 1508 р. великий князь литовський своїм привілеєм надав кн. Андрію Олександровичу Сангушку замок і місто Володимир з всіма волостями до сплати однієї тисячі золотих польських, сплативши спочатку таку суму дружині покійного пана Федора Янушевича [8, р. 256–157]. Так як Володимирський замок відносився до другої лінії оборони й був у більш безпечній зоні, тому місцеві намісники мусили з усіх замкових доходів сплачувати до господарської скарбниці певну грошову суму, що не практикувалося у замках першої оборонної лінії, де всі замкові прибутки йшли на забезпечення оборонних функцій.

Тож які повноваження отримував староста/намісник від верховного правителя ВКЛ щодо ввіреного йому замку й населення. По-перше, він був представником великого князя на місці, від імені володаря здійснював керівництво по обороні та життєдіяльності замку й навколишньої території, що до нього прилягала. Це виражається, зокрема, в наданні місцевому нобілітету землі й маєтностей за несення прикордонної служби. У 20-х роках XVI ст. активно фігурує в актах ЛМ овруцький намісник пан Михайло Халецький. Так, 10 жовтня 1522 р. він за наказом Сигізмунда I Старого надав Довмату Єремеєвичу пусту землю в Овруцькому повіті [10, р. 158], а 7 жовтня 1524 р. також за наказом великого князя литовського надав овруцькому зем'янину Федку Омеляновичу Вешняку пусту землю і пuste Зенківське дворище в Овручі [10, р. 333]. Розпорядчим листом від 16 вересня 1523 р. Сигізмунд I Старий наказував овруцькому наміснику ув'язати господарського слугу Федка Омеляновича у пусту путню Волненицьку землю і пuste дворище в Овручі [12, р. 247–248]. Як бачимо, у цьому випадку на намісника покладалися функції виконання наказів та розпоряджень верховного правителя [10, р. 171].

Литовські правителі практикували переведення талановитих старост-адміністраторів з одного староства на інше, вочевидь, для покращення ситуації обороноздатності на більш небезпечних ділянках кордону. Прикладом цього може слугувати діяльність низки старост/намісників. Зокрема, Семен Федорович (Сенко, Щасний) Полозович упродовж 1501–1503 рр. обіймав уряд черкаського старости, а після 1507 р. вже фігурує в якості овруцького намісника. У жовтні 1507 р. він отримує підтвердження Сигізмунда I Старого на володіння селом Жуховичі в Мозирському повіті вічним правом згідно з привілеєм великого князя литовського Олександра Ягеллончика [8, р. 223–224]. Після смерті черкаського старости кн. Василя Дашковича, свого наступника по уряді, у 1508 р. Сенко Полозович виклопотав привілей у Сигізмунда I Старого на маєток Гостомляни в Київському повіті, Ставок у Житомирському повіті, Глядковичі в Овруцькому повіті, яким володів В. Дашкович, які раніше були відібраних від князів Глинських за спробу державного перевороту. Указані маєтності С. Полозович отримав на правах вотчинного володіння [8, р. 252]. Наступного року він отримав великокнязівський привілей на маєтки кн. Василя Нікольського: Котчин або Деречин, а також інші частини володінь Гостомль у Київському повіті, Ставок у Житомирському повіті та Гладковичі в Овруцькому повіті вічним правом [8, р. 315–316].

Ставши овруцьким намісником, С. Полозович ініціював реформування системи повинностей овруцьких міщан, які зобов'язувалися утримувати сторожу від татар, яка насправді ними кілька років не забезпечувалася. Тому новий намісник попросив у Сигізмунда I Старого перенести сторожову повинність на себе, беручи й використовуючи на ці цілі кошти зі сплати податків з овруцьких корчем [23, с. 9]. Ще один черкаський староста пан Андрій Якубович Немирович (1511–1514 рр.), котрий змінив на цьому уряді кн. Т.І. Капусту, посів уряд київського воєводи. І вже у якості намісника Київської землі він у 1532 р. виконував доручення Сигізмунда I Старого, сутність якого полягала у тому, щоб надати кн. Дмитру Романовичу Віденецькому маєтності у Київському повіті: Ухобне, Углядковичі, Білий Берег, Виточів, Мартиновичі, Хвойники, Острі Лядовичі,

Новосілки та двір з пустовщинами у Києві, успадковані від тестя Семена Полозовича за правом близькості [1, Л. 251 об.–252]. Ще наприкінці XV ст. черкаським старостою був кн. Богдан Федорович Глинський, котрий заклав початки стрімкої політичної кар'єри своїх нащадків. Вони ж на початку XVI ст. здійснили спробу державного перевороту, який виявився невдалим. Унаслідок цього Сигізмунд I Старий позбавив всіх привілеїв та маєностей князів Глинських у ВКЛ. Тому всі їхні володіння у результаті кількох років були роздані господарським службникам [8, р. 320].

Упродовж XVI ст. низку намісницьких урядів у ВКЛ обіймали представники князівського роду Сангушків. Так, володимирським старостою почергово були кн. Андрій Олександрович (1508–1531 рр.; перед цим був кременецьким намісником (1498–1502 рр.), брацлавським та вінницьким намісником (1500–1507 рр.) та його син кн. Федір Андрійович (1531–1547/48 рр.; з 1544 р. додатково обійняв уряд брацлавського та вінницького старости) Сангушковичі. Перший у 1509 р. отримав привілей Сигізмунда I Старого на людей Кричевичів у Хмельницькій волості в Луцькому повіті до «лепшого опатрення» [8, р. 338–339]. Його син кілька разів організував оборону Володимирського замку від татарських нападів, а також виконував земельні розпорядження Сигізмунда I Старого. Так, 10 жовтня 1527 р. кн. Федір Андрійович Сангушкович отримав лист великого князя литовського з наказом надати волинським зем'янам Івашку Русину і Федору Оношковичу маєності пана Івана Хребтовича: дворище у Літогощі і Горсоновському ставі, Чорниці, Четвертню, Портське, Копили, Суск, Годомичі та Смердин за правом близькості [11, р. 255].

Другий син кн. А.О. Сангушковича кн. Роман Андрійович Сангушкович протягом року (з 1516 по 1517 рр.) урядував у Брацлавському і Вінницькому замку. 26 січня 1516 р. він отримав привілей Сигізмунда I Старого на замки Брацлав, Вінницю та Звенигород, наданих у держання до живота [9, р. 214–215]. Кількома днями раніше (23 січня) кн. Р.А. Сангушкович отримав підтверджувальний лист Сигізмунда I Старого на двір Турійськ і села Болбли, Соловичі і Сільце у Володимирському повіті, господарську данину, вічним правом [9, р. 175]. Утім його урядницька кар'єра вже у 1517 р. скінчилася у результаті передчасної смерті.

Упродовж 1542–1559 рр. уряд луцького старости посідав представник іншої лінії князів Сангушків – кн. Андрій Михайлович Сангушкович. Він у червні 1546 р. отримав лист-розпорядження Сигізмунда II Августа з наказом ув'язати угорців Матея і Степана Сербинів в маєток Старійшеве у селі Головнях Луцького повіту «на поживене» до волі і ласки господарської [7, с. 175–176]. У період судово-адміністративних реформ у ВКЛ уряд луцького старости обіймав кн. Богуш Корецький. Він упродовж 1561–1567 рр. сформував урядницький клан при Луцькому замку [18, с. 266–298].

А які ж ще урядники входили до структури замкового уряду і як організаційно функціонував замковий уряд старости/намісника. За визначенням В. Поліщука «замкові уряди – це інститут великокнязівських намісників, що діяли в межах повітів як територіальної організації бояр-шляхти» й далі «це інститут регіонального управління в станово-територіальному суспільстві, яке творилося на землях Русі у складі Великого князівства Литовського» [19, с. 80].

У документах ЛМ практично не зустрічається інформація про склад уряду старости/намісника. Її можна почерпнути із замкових книг, які були продуктом замкового діловодства. Утім, до наших днів таких книг збереглося дуже мало й переважно у фрагментах. За даними В. Поліщука, до складу Луцького замкового уряду часів старостування кн. Богуша Федоровича Корецького (1561–1567 рр.) входили: власне староста, справця староства (почергово кн. Матвій Восильович Четвертинський, Загоровський Петро Богданович, Русин Андрій Іванович, також був і підстаростою), підстароста (почергово Сова Борис Іванович, Хом'як Петро Іванович), писар (почергово Дешковський Василь Васильович, Хребтович Богуринський Іван Іванович, Хом'як Гурін Маскович, Русин Федір Іванович), ворітний (почергово Красовський Войтех, Костевич Василь) та дяк/підписок (Трушович Григорій). До замкового уряду також входили слуги-вижі, які виконували допоміжні слідчі функції. Їх мав кожен з перерахованих урядників [20, с. 28–39]. Тож чисельно замковий уряд складався з чотирьох постійних урядників на чолі із старостою та кількадесят вижив, котрі виконували допоміжні функції відповідно до їхньої затребуваності у той чи інший час.

Подібні склади замкових урядів по аналогії з Луцьким замковим урядом функціонували в інших хамках другої оборонної лінії, що проблематично через брак джерел можна з впевненістю говорити про замки першої оборонної лінії. Цілком очевидно, що новопризначений староста/намісник сам на власний розсуд формував склад та персонал замкового уряду. Тож у замках першої оборонної лінії старости, вочевидь, керувались подібним принципом, бо в умовах постійної воєнної загрози їм потрібно було покладатися на довірених урядників. Саме їм прикордонні старости жалували певні землі й маєності як аванс або у винагороду за службу.

Джерела та література

1. Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА). – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 17.
2. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 41.
3. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 49.
4. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 50.
5. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 258.
6. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 266.
7. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 30 (1480–1546). Кніга запісаў 30 (копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў В. Мянжынскі. – Мінск: Беларуская навука, 2008.
8. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514): Užrašymų knyga 8. / Parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius. – Vilnius, 1995.

9. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 9 (1511–1518): Užrašymų knyga 9. / Parengė Krzysztof Pietkiewicz. Vilnius, 2003.
10. Lietuvos Metrika. Kn. 12 (1522–1529): Užrašymų knyga 12. / Parengė D. Antanavičius ir A. Baliulis. – Vilnius, 2001.
11. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 14 (1524–1529): Užrašymų knyga 14. Parengė L. Karalius, D. Antanavičius. – Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008.
12. Блануца А. Князівська родина Ружинських // Волонтер. – 2012. – №4.
13. Блануца А. Політика земельних надань Сигізмунда II Августа на українських землях Великого князівства Литовського: основні тенденції та джерела дослідження // Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля. – К., Інституту історії України НАН України, 2010.
14. Ворончук І.О. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – К., 2012.
15. Ворончук І. Родовід князів Ружинських: відоме і невідоме (доповнення і уточнення за матеріалами гродських і земських актів Волині XVI – початку XVII ст.) // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Збірник наукових праць. – Луцьк, 2004.
16. Кром М.М. Меж Русью и Литвой. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV – первой трети XVI в. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 2010. – С. 136–137.
17. Кулаковський П. Роль князя Костянтина Острозького в організації оборони південних рубежів Великого князівства Литовського у першій половині XVI ст. // Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського. – К., 2012. – Т. II / у друці.
18. Поліщук В. Урядницький клан луцького старости князя Богуша Корецького (на прикладі Луцького замкового уряду 1561–1567 рр.) // Український археографічний щорічник. Нова серія. – Київ, Нью-Йорк, 2004. – Вип. 8–9.
19. Поліщук В. Замкові книги волинських урядників як джерело з історії руського регіоналізму у Великому князівстві Литовському другої третини XVI ст. // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Книга I. Том 19. – К., 2009.
20. Поліщук В. Офіційні свідки – вижі Луцького замкового уряду в 1561–1567 рр. (особовий склад та службове підпорядкування) // Соціум. Альманах соціальної історії. – К., Інститут історії України НАН України. – 2005. – Вип. 5.
21. Черкас Б. Остафій Дашкович – черкаський і канівський староста XVI ст. // Український історичний журнал. – 2002. – №1.
22. Черкас Б. Один з перших козацьких «гетьманів» Семен Полозович. // Запорозька Старовина. – В. 3. – Запоріжжя, 2005.
23. Черкас Б. Семен Полозович // Полководці Війська Запорозького. – Кн. 2. – К., 2004.
24. Черкас Б. Остафій Дашкович // Полководці Війська Запорозького. – Кн. 2. – К., 2004.
25. Черкас Б. Прикордонний староста Семен Полозович // Український історичний збірник. – К., Інститут історії України. – 2004. – Вип. 7.
26. Яковлів А. Намісники, державці і старости господарського замку Черкаського в кінці XV і в XVI вв. – К., 1907.
27. Яковлів А. Бунть черкасцевъ и каневцевъ въ 1536 году // Україна. – Рік 1-й. – Т. 1. – К., 1907.

УДК 94(477.83-25):[687-052:005.966]«15/17»

Наталія Паславська

КРАВЕЦЬКИЙ ЦЕХ У ЛЬВОВІ В XVI–XVIII СТ.: МАЙСТРІВСТВО ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ РЕМІСНИКА

Публікація порушує тему становлення та розвитку професійної кар'єри ремісника в статусі майстра в кравецькому цеху Львова в ранньомодерний період. Увага акцентується на умовах вступу до цеху, пільгах при вступі для певних категорій кравчиків, правах та обов'язках майстрів.

Ключові слова: кравецький цех, кравці, майстер, міське право, громадянство, ремесло, професійна кар'єра, цехмістр, Львів.

Публікація порушує тему становлення і розвитку професійної кар'єри ремісника в статусі мастера в портновському цеху Львова в ранньомодерне время. Вниманию акцентируется на условиях вступления в цех, льготах при поступлении для определенных категорий кравчиков, правах и обязанностях мастеров.

Ключевые слова: портновской цех, портные, мастер, городское право, гражданство, ремесло, профессиональная карьера, цехмистр, Львов.

This publication presents a tailoring workshop as one of Lviv's oldest handicraft corporations, the institutional beginnings of which date back to the late XIV century. Sewing started its rapid development on the Ukrainian territories during the princely times and quickly became popular among different national communities: Ukrainians, Armenians, Jews, Catholics (Poles, Germans, Czechs). However, constitutionalization of the tailoring brotherhood as an organization with its established craft traditions, royal privileges and charters often complicated workshop access for craftsmen. Significant financial expenses and workshop practices influenced the formation and development of a professional tailor's career. To attain the craftsman status, one had to go through the stages of being first an apprentice and then a journeyman. As a result, all of the above was a lot easier for a tailor's son and/or son-in-law as well as those marrying a professional tailor's widow.